

FOTO: PETŐ ZSUZSA

„Stratégiai hibát nem követtünk el”

Beszélgetés Orbán Viktorral

Politikai tetteiért mindenkinek be kell nyújtani a számlát; aki elolvassa a Fidesz korábbi dokumentumait, egyenes vonalúnak érzékelheti a párt politikáját; szükségszerű volt a nemzeti elkötelezettség hangsúlyozása, bár ez rövid távon inkább hátrányokkal járt a párt számára; az SZDSZ és a Fidesz végképp más utat választott, a köztük lévő távolság áthidalása most nehezebb, mint korábban bármikor; a fiataldemokraták nemzedéke az ország aranytartaléka...

– néhány gondolat Orbán Viktor interjúból. A Fidesz 31 éves elnöke Dávid Péternek és Papp Dénesnek nyilatkozott.

RESPUBLIKA: Beszéljünk a felnőtté válásról! Az ifjú titánból komoly politikussá érett – nem tudjuk: nem esedett vagy öregedett – Orbán Viktorról; arról, hogy a pártnak kellett-e felnőtté válnia a talpon maradáshoz és ehhez igazodott a politikus, vagy fordítva?

ORBÁN VIKTOR: Ha nem tekintenénk annyira természetesen azt a csodát, hogy huszonévesek tucat-számra lehettek parlamenti képviselők, el kellene gondolkodnunk: mennyire kialakult gondolkodású, világlátású egy ilyen fiatal ember? Sokat változtunk azóta, tehát a párt megöregedésének sok személyes motívuma is van. Akkorra éppen megszületett az első gyermekem, ma már háromgyermekes családapavagyok, s ez egészen más léthelyzet. Úgy is mondhatnám, hogy a Fidesz vezetői a pártjukkal együtt léptek be a felnőttkorba – ma már bátrabban merjük magunkat kialakult személyiségeknek mondani.

RESPUBLIKA: Azt is jelentheti mindez, hogy nem ildomos túlzott következetességet számon kérni a Fidesztől?

ORBÁN: Ha valaki a politikába merészkedik – mind egy, hogy fiatal vagy sem –, akkor annak a politikai tetteiért is be kell nyújtani a számlát. Nem volt kötelező

bekerülnünk a parlamentbe, de ha vállaltuk, akkor igenis számon kérhető rajtunk mindaz, amit tettünk.

RESPUBLIKA: Ami a számonkérést illeti, abban nem volt hiány az utóbbi időkben. Azt mondták, a kedvesen alternatív, liberális Fideszből lassan a konzervatív nemzeti vonalra csúszó párt lett. Korábbi dokumentumokból tudható, már régebben is úgy fogalmazott a Fidesz vezérkara, hogy nem okoz gondot a nemzeti érzés és a szabadelvűség összeegyeztetése. Miért alakult ki mégis az a kép, hogy Orbán Viktor és a Fidesz pálfordulásának vagyunk tamit?

ORBÁN: Örülök annak, ha valaki – elolvassván a korábbi dokumentumainkat – egyenes vonalúnak láthatja a politizálásunkat. Már az 1988-as program egyik fontos pontja volt a nemzeti problémával való szembenézés. A magam és pártom politikusi múltjában sem látok váratlan irányváltásokat. Hogy miért érezhette mégis másként a közvélemény? Mi a nemzeti retorikát erősen, hatásosan használó kormánykoalíciónak voltunk az ellenzéke. Bármit mondtunk a józan mérsekletesség hangján arról, hogyan kell a nemzet kereiteiben is gondolkodnia egy magyar politikusnak, az kevésbé tűnt nemzetinek – retorikában, hanghordo-

zásban és gondolkodásmódban – mint az MDF jobb oldala. Amikor viszont a helyzet úgy kívánta, kiálltunk ezen értékek mellett. Az én nevemhez fűződik az a megfogalmazás, hogy a Fidesz nemzeti elkötelezettségű, mérsékelt liberális párt. Tavaly áprilisban, amikor először választott elnököt a párt, el kellett végezni a magam ízlése szerinti gondolati önfeltárlkozást: uraim, én nemzeti elkötelezettségű liberális pártot akarok – ennek ismeretében válasszatok. Ilyen értelemben politikai kényszerhelyzet is hozta, hogy a Fidesz addigi történetének és az én gondolkodásomnak ez az eleme hangsúlyosabban mutatkozott meg.

REPUBLIKA: Ezek szerint taktikai oka volt annak, hogy 1993 előtt nem hangsúlyozta a Fidesz túlságosan a nemzeti elkötelezettségét?

ORBÁN: Nem taktikai oka volt, inkább nem volt rá taktikai lehetőség.

REPUBLIKA: És nem volt taktikai hiba, hogy csak a választásokhoz közeledve kapott nagyobb hangsúlyt ez az elv?

ORBÁN: Utólag sokan állítják, hogy az volt, de én nem mondanám hibának. Abban viszont biztos vagyok, hogy a Fidesz számára rövid távon ez inkább hátránnyal járt.

REPUBLIKA: És hosszú távon? Ha megnézzük az európai liberális pártok helyzetét – nemcsak azokra gondolunk, amelyek csupán a nevükben liberálisok, mint Haider és Zsirinovszkij pártja –, azt látjuk, hogy önállóan nem erősek, viszont nagy készséget mutatnak arra, hogy besegüljenek egy-egy nagy formációnak.

ORBÁN: Az európai példákkal óvatosan bánnék, mert nagyon sokfajta mintával találkozhatunk. Van olyan liberális párt, amelyik önmagában is döntő szerepet játszik, például Portugáliában nyolc éve...

REPUBLIKA: A Fidesz ismert példája...

ORBÁN: Jó, de Finnországnak is liberális miniszterelnöke van! Érdekes módon mindkettő – akárcsak Magyarország – egyfajta átmeneti ország: Portugália diktatúrából, Finnország korlátozott szuverenitásból indult. Dániában hozzánk hasonlóan két liberális párt van, az egyik balosabb, a másik konzervatívabb, az egyik kormányon, a másik ellenzékekben. Hollandiában mindkét liberális párt kormányon van. A képlet tehát bonyolult. A Fidesz soha nem úgy fogta fel a szerepét, hogy majd valahová be kell segítenie. Mindig azt néztük, kivel lehet a programunkat megvalósítani és kivel nem. Soha nem párttérképekben, politikai matricákban gondolkodtam, mert úgy hiszem, van olyan jó a programunk, hogy meghatározó erő legyünk.

REPUBLIKA: Az SZDSZ és a Fidesz igazi testvérek voltak – folyton civakodtak, de kitarítottak egymás mellett. Nem is olyan régen az MDF egyik vezetője nemes egyszerűséggel még együtt minősítette baloldalinak őket. Most mégis velük van jobb viszonyban a Fidesz.

ORBÁN: Fontos vastörvény – aminek korábban nem engedelmesskedtünk, és kárát is láttuk –, hogy parlamenti demokráciában nincs erősebb választóvonal az ellenzéki és kormánypártok között húzódónál. Lehetnek ezt megtörő, áthidaló ideológiai közelségek, de a közvélemény semmit nem fog megérteni belőlük. Szinte teljesen eredménytelen volt az a heroikus küzdelem, amit azért folytattunk, hogy – bár együtt voltunk ellenzékekben a szocialista párttal – nyilvánvalóvá váljék a különbözőségünk. Amikor meg igazán világossá tettük, azonnal a kormánykoalícióval való kötetlenség vádját vettük magunkra. Nincs tehát értelme azt bizonygatni, hogy az SZDSZ közelebb lenne hozzánk, mint az MDF vagy a KDNP. A politikai realitás az, hogy ők kormányon vannak, s olyan programot hajtanak végre, amit mi javarészt ellenzünk. Mindig is tudtam, hogy az SZDSZ és a Fidesz egymástól – gondolkodásban, mentalitásban, reflexekben, a forrásvidéküket tekintve – jelentősen különböznek. Hosszú ideig viszont azt gondoltam, hogy közelebb vannak hozzánk, mint az MSZP vagy az MDF. Az elmúlt két év fejleményeinek ismeretében ma már úgy látom, hogy a különbségek nagyon nagyok, s azzal, hogy az SZDSZ nem a polgári erők ellenzéki együttműködését, hanem a baloldali koalíciót választotta, a távolság áthidalása nehezebb, mint bármikor korábban.

REPUBLIKA: Nem okoz meglepetést, hogy a két párt ugyanazon nemzetközi szervezet, a Liberális Internacionálé tagja?

ORBÁN: Inkább a normális együttműködés esélyét hordozza magában, hiszen ott a nemzeti érdekeket kell képviselnünk, s ezért kötelező a közös fellépés.

REPUBLIKA: Mit gondol arról a véleményről, amely szerint sokat rontott a Fidesz választási esélyein az,

hogy olyan élesen megkülönböztette magát az SZDSZ-től?

ORBÁN: Rövid távon valóban kimutatható veszteségeket okozott, de ezt másodlagosnak tartom. Mindenkinek meg kell küzdenie az önállóságáért, s ez gyakran elhatárolódásokkal, konfliktusokkal jár. A Fidesznél sem történt másképpen. A különbözőség vállalása elkerülhetetlen volt. Az előző négy év számunkra nem annyira az idej választásra való felkészülés időszak volt, mint inkább saját helyünk

„Az önállósodás gyakran konfliktusokkal jár”

„Ott, ahol
tetten érhetőek
a hamis
állítások,
perelünk”

elfoglalásáé a magyar politikai palettán.

REPUBLIKA: A májusi választás előtt még más-ként beszéltek. Az előzőekben is mintha inkább a kudarcból levont tanulságokról esett volna szó...

ORBÁN: Szeretünk volna a választáson a lehető legjobban szerepelni.

A programadó beszédben is azt fogalmaztam meg, hogy legalább meg kellene háromszorozni a mandátumunkat, s bár ez egyáltalán nem sikerült, mi valóban készen álltunk a kormányzásra. A választókat azonban ez egyáltalán nem érdekelte. Szerintem döntően azért, mert bár kedvelnek minket, de – a fitatalságunk miatt – nem tekintettek kormányképesnek bennünket.

REPUBLIKA: A választások előtt néhány nappal ezt még nem tudta? Akkor ugyanis visszautasította ezt a kérdésfelvetést.

ORBÁN: Tudtam, hogy kormányképességünk megítélése rosszabb, mint a népszerűségünk, de egy választási kampányba nem lehet úgy belemenni, hogy néhány százalék elérésében bizakodunk...

REPUBLIKA: Volt-e valamilyen következménye annak, hogy a Fidesz – nagyon drága – kampánya ennyire félresikeredett, egy képviselői mandátum negyvenmillióba került?

ORBÁN: Nem tudni, hogy félresikeredett-e. Mert lehet, hogy ha nem ilyen lett volna, akkor még hét százalékot sem kapunk... Szerintem jobb lett volna egy másfajta, de az elnökség ilyen kampány mellett döntött, majd levonta a konzekvenciát, hiszen kollektíve lemondott. Hogy drága volt-e egy képviselői hely? Két év óta – amióta rendelkezünk anyagi eszközökkel – a párt felkészítése folyt a kormányzati munkára. Ez részben a szakértők összegyűjtését, a programok elkészítését, részben pedig a szervezeti megerősítést szolgálta. Lehet ezeket a kiadásokat is a kampány költségéhez sorolni, de a szervezet fölépítése mindenképpen szükséges volt, s ha így számítom, akkor nem is költöttünk olyan sokat a választásra. Ráadásul szerintem a pártok között így is csak a harmadik helyen vagyunk a tekintetben, hogy mennyibe került egy parlamenti képviselő. Ami pedig a gazdasági „ügyeinket” illeti: taktikát változtattunk, mert hiába van a mi oldalunkon a jogi és a morális igazság, ha mindig rosszul jövünk ki belőlük a közvélemény előtt. Ott, ahol tetten érhetőek a hamis állítások, perelünk, s magam is erre az útra léptem. A hírbehozásokkal szemben na-

gyon korlátozottak a politikus védekezési lehetőségei. Amit lehet, megtettem. Közzétettem a vagyonnyilatkozatomat, s ha valaki ezután azt állítja, hogy más gazdasági érdekeltségeim is vannak, az magánokirat-hamisítással vádol, s azért felelősségre is vonható.

REPUBLIKA: Továbbra is úgy tűnik, még mindig inkább kívül keresi a Fidesz a választási kudarc okait. Vagy ez is rosszul ment át a köztudatba? Mintha nem vonták volna le a megfelelő következtetéseket, hiszen nagyjából ugyanazok vezetik a pártot, mint korábban.

ORBÁN: Az erős emberek maradtak, de az elnökség több mint fele kicserélődött. Csakhogy ez nem igazán tudatosult a közvéleményben, mivel pártvezetés és frakció összemosódik a szemében. Nem csak kívül keressük az okokat, tudjuk, hogy követtünk el hibákat. Készséggel elismerem, hogy bizonyára többször tettük rossz helyre a hangsúlyokat: hogy nem jól – időnként puhábban, máskor az indokoltnál esetleg keményebben – reagáltunk például a gazdasági jellegű támadásokra. Csak azt nem fogadom el, hogy stratégiai, vonalvezetésbeli hibát követtünk volna el.

REPUBLIKA: Mi lesz Kövér Lászlóval, az önkéntes bűnbakkal? Lemondási hajlandóságát azzal indokolta, hogy a párton belül egyre többen őt teszik felelőssé a választási kudarcért.

ORBÁN: Kövér László tett egy meglehetősen bonyolult kijelentést, amit én nem tekintettem lemondásnak. Másfelől őt nem olyan fából faragták, hogy magára vegye a bűnbak szerepét, ráadásul nincs is semmilyen bűne.

REPUBLIKA: Abban sem vétkes, hogy elidegenítette a párttól azt a meghatározó, közvélemény-formáló értelmiséget, amely aztán a sajtóban érvényesíthette véleményének változását?

ORBÁN: Azt elfogadom, hogy Kövér László megnyilvánulásai sok szociál-liberális beállítottságú, korábban velünk rokonszenvező értelmiségit távolítottak el a párttól. Valakinek ki kellett mondania ezeket a gondolatokat. A történeteket nem tekintem sem taktikai, sem stratégiai hibának. Egyszerűen politikai kényszer volt, hogy valakinek közülnünk ezeket az álláspontokat a nyilvánosság elé kell tárnia. Aki ezt megtette, az az általa képviselt gondolatoktól idegenkedők szemében maga lett a patás ördög. Talán néhány helyen másképpen kellett volna fogalmazni, talán nem akkor, ott és olyan interjúkat kellett volna adni, ahogyan történt.

REPUBLIKA: Eszerint a Fidesz-vezérkar úgy vonja meg az eltelt időszak egyenlegét, hogy buktak ugyan a választáson, a párt önépítése szempontjából viszont hasznos volt ez a periódus?

ORBÁN: A lényegyet tekintve egyetértek. Ha valaki egybeveti az 1993 januári, népszerűsége csúcán lévő Fidesz szervezeti erejét és állapotát a mostanival, akkor azt látja, hogy a mostani javára billen a mérleg.

REPUBLIKA: Tehát létrejött az az alap, amelyre épít-

ve kifejlődhet a politikai életben jelentősebb szerepet betöltő Fidesz?

ORBÁN: Mi most kis párt vagyunk, és egy kis párt apró, bár szociológiailag érdekes ügyeivel senki sem foglalkozik. Ha valaki megvizsgálná a történeteket, azt a furcsaságot találná, hogy egyéni jelöltjeink a választókerületek túlnyomó többségében jobban szerepeltek, mint maga a párt. Ez fordítva szokott lenni. Sok helyen, különösen ott, ahol önkormányzati pozícióban is voltunk, néha öt százalékkal is többet kaptak a személyek, mint a párt. Ezek a jelöltek nem fordítottak hátat a Fidesznek, az önkormányzati választásokon többségük újra ringbe száll. Ezért ma a Fidesz a szervezetét, intellektusát, a helyi posztokon álló emberek fölkészültségét, ismertségét és elismertségét tekintve jobban áll, mint amikor a népszerűsége csúcsán járt.

REPUBLIKA: *Apropó, önkormányzati választások: ön 1990-ben úgy fogalmazott, hogy a Fidesznek van lehetősége hosszabb távon az életben maradásra. Akkor ez beigazolódott, hiszen a párt polgármestereket tudott állítani a nagyvárosokban. Az idei választásoknak mi a tétje a Fidesz számára?*

ORBÁN: Ha akkor a 22 parlamenti képviselőt nem tudjuk a helyi politika szintjén támogatni, kisöpör minket a változások szele. Azért is sikerült túlélőnk az idei tavasz kudarcát, mert a helyi politikában ott vannak azok az embereink, akik a Fideszt a vállukon tartják. A mostani önkormányzati választásnak nincs ekkora tétje a számunkra. Majdnem bizonyosra veszem, hogy a tavaszinál most jobban fogunk szerepelni. Ezzel nem is mondtam sokat, önök joggal mosolyognak. A siker egyik feltétele, hogy alacsony elvárásokat fogalmazunk meg.

REPUBLIKA: *Ez azért már a választások egyik tanulsága...*

ORBÁN: A viszonyítási pontot nem is önkényesen választja ki az ember, az élet hozza magával. Mi más lehetne a jelentősége a párt életében az önkormányzati választásoknak, mint az, hogy kiderül: javult-e 1994 májusához képest a megítélésünk. Szerintem igen, és reményem szerint ez a szavazatokban is kifejeződésre jut. Nem számítok áttörésre, de a lassú növekedés első jeleit valószínűleg láthatjuk majd.

REPUBLIKA: *Önöknek választási szövetségeket kellett kötniük. Hogyan érzi magát ezekben a Fidesz? A párt sok potenciális szavazóját valószínűleg el-tántorította az a retorika, amelyet az MSZP-vel szemben alkalmaztak.*

ORBÁN: Az MDF kritikája az MSZP-re vonatkozóan mindig a múltba forduló volt, az enyém pedig a jövőre irányuló. Ezt a vonalat én vittem a párton belül, és csak arról beszéltem a választási kampány során, hogy milyen következményekkel jár, ha ilyen vagy olyan eredményt hoz a szavazás. Korainak tartom, hogy ennek megvonjuk a mérlegét. Ha van kedvük hozzá, térjünk vissza erre a kérdésre egy év múlva! Pontokba gyűjtve, dossziéban várja a történelem

ítéletét az összes nyilatkozatom, amelyet ebben az ügyben tettem. Különösen az MSZP győzelmét követő MSZP-SZDSZ koalíció következményeit taglaltam behatóan. Elfogadom: a választók egy részének a szemében nem volt szimpatikus, hogy a Fidesz az MSZP-vel való együttműködés veszélyeire hívta fel a figyelmet – ahelyett, hogy együttműködjön az MSZP-vel. Ebből azonban még nem következik az, hogy bu-taságokat beszéltünk volna. Ami pedig a választási koalíciókat illeti: a Fidesz köszöni, jól érzi magát a megkötött választási szövetségekben. A Fidesz elnöksége ugyanakkor nem adott központi utasítást arra nézve, hogy mit tegyenek a helyi csoportok. Világos jelzésnek vélem, hogy (elenyésző kivételtől eltekintve) a párt helyi csoportjai mégis mindenütt a mostani ellenzéki pártokkal keresték az együttműködést.

REPUBLIKA: *Az előző négy évben a Fidesz képes volt markánsan megkülönböztetni magát a másik két ellenzéki párttól, de vajon most képes-e erre? Nem kerül-e egy platformra a kisgazdákkal? Egyazon futballcsapatba már beválogatták önt Torgyán doktortól... Lesz olyan nagygyűlés, ahol önök ketten fognak szónokolni?*

ORBÁN: Egyelőre nem látom indokát, hogy ilyet kellene tartanunk. (Bár be kell valljam, sokért nem adnám, ha láthatnám, amint Torgyán doktor futball-dresszben, klottyatyában kifut a pályára...) A budapesti főpolgármester-jelölt állítása szerintem már mutat-hat valamit a jövőendő magyar pártpolitikai tagozódás-ról. Magyarán, ebből kiolvasható, hogy van ma Magyarországon egy erős baloldal, ez világos...

REPUBLIKA: *...az SZDSZ-t is ide sorolja?*

ORBÁN: Igen, én következetesen „a baloldali blokk pártjai” kifejezést használom a beszédeimben is, mert ezt érzem való-sághűnek. Az önkormá-ny-zati választások után majd megláthat-juk, mennyire alakul-nak ki olyan helyze-tek, amikor az SZDSZ az MSZP-vel fog együttműködni a helyi hatalomban is. Szerintem sok ilyen

hely lesz az országban. Másfelől lesz Magyarországon egy radikális jobboldal, ez elkerülhetetlennek tűnik. A Le Pen vezette francia Nemzeti Fronthoz vagy a Schönhuber-féle német Republikánus Párthoz hason-

„A siker egyik feltétele, hogy alacsony elvárásokat fogalmazunk meg”

„A Fidesz-nemzedék Magyarország arany-tartaléka”

ló formáció van kialakulóban, és a kiscsapatot vezetője jelenleg kétségtelenül ebbe az irányba tart. Erre mutat az, hogy a MIÉP-pel közösen állítanak főpolgármester-jelöltet. A radikális jobboldal és a baloldali blokk között van a mérsékelt polgári politikának az a tere, ahol most három párt van: az MDF, a KDNP és a Fidesz. Az együttműködés jövőbeni formáiról még semmit sem tudok mondani, és azt sem tartanám jónak, hogy előre kijelöljünk valamilyen pártpolitikai célt, és kimondjuk, hogy például 1998-ra

egységessé kell válnunk, vagy francia mintára egy UDF típusú szövetséget kell létrehozunk és ennek alárendelnünk a működésünket. Lépésről lépésre kell annak kiderülnie, tudunk-e együttműködni. A lehetőségek nagyok: sikerült közös főpolgármester-jelöltet állítanunk, a parlamenti frakciók közötti egyeztetés eléggé jól alakul. Eljön a pillanat, amikor program jellegű egyeztetésre is sor kerül, ez valamikor 1995 derekára várható.

RESPUBLIKA: *Vagyis – e szövetségek dacára – továbbra is markánsan meg tudja különböztetni magát a Fidesz? Avagy ez nem is olyan fontos...?*

ORBÁN: Azt hiszem, engem aligha lehet összetéveszteni Für Lajossal. Ahogyan képtelenség lenne azt állítani, hogy Orbán és Torgyán között nincs különbség.

RESPUBLIKA: *A Fidesz valóban óriási erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy elhatárolja magát másoktól, de vajon elég ez az önazonosság meghatározásához?*

ORBÁN: A volt kormánykoalíció pártjaitól csak annyiban kell megkülönböztetnünk magunkat, amennyiben az a későbbi konfliktusok elkerülése érdekében szükséges. Mások vagyunk. Más a gondolkodásmódunk, a generációnk, az eddig bejárt politikai utunk. A Fidesz által megtestesített nemzedék szerintem Magyarország aranytartaléka. Kihez fordulnak majd a választók 1998-ban, ha nem válik be a mostani kormánykoalíció? Milyen remény lehet még ebben az országban, ha nem a Fidesz? Csak anyakönyvíleg vagyunk fiatalok, politikai értelemben egyáltalán nem. Ha frissességet, kormányképességet mutatunk, kész programjaink lesznek az új helyzetre (ahogyan a régi-

re is megvoltak), akkor 1998-ban a mi generációnk késsen lesz a kormányzásra. Mi vállaltuk volna a felelősséget 1994-ben is, de a magyar közvélemény túlnyomó többsége másképp döntött. Szerintem főként a fiatalságunk okán. Ha új dolgokat kell csinálni, akkor azt régi emberekkel nem lehet.

RESPUBLIKA: *Úgy látjuk, kezdi visszanyerni a formáját. Május után sokáig összetörtnek, magába fordultnak tűnt. Netán újraalapozott?*

ORBÁN: Természetesen, hiszen július a futballban a nyári alapozás hónapja. Leadtam a kampány idején fölszedett súlyfeleslegemet. Július 9-én a kongresszuson elmondtam a véleményem a választási vereség okairól, a saját személyes felelősségemről. Ugyanakkor támogatottságot kaptam, mint 1993-ban. A júliusi Fidesz-kongresszus után volt egy pár hetem a pihenésre és a fölkészülésre, tehát nem a sebeimet nyalogattam. Minden és mindenki bátorított: a kongresszuson kapott szavazatok, a családom kiállása, a szavazók levelei, a háttérbeszélgetések.

RESPUBLIKA: *Elképzelhető egy olyan pillanat, amikor Orbán Viktor azt mondja: elég?*

ORBÁN: Biztosan. 1988-tól 1990-ig a nyílt, az akkori törvényen kívüli ellenállás vagy ellenzéki politizálás volt osztályrészem (remélem, ezt a tudásomat még egyszer nem kell hasznosítanom Magyarországon). 1990 és 1994 között egy jobboldali kormány ellenzékének egyik vezető figurája voltam. Részem volt abban, hogy kis pártból nagyot építettünk. Elszenvedtem a tavaszi választási kudarc nagy pofonját. Lassan már mindent kipróbáltunk a kormányban való részvételen kívül. Addig maradok a politikában, ameddig találok értelmes kihívást benne. Harmincegy éves vagyok, ha magánügyvédi praxist folytatnék, a mostani jövedelmem többszörösét megkeresném. Kutatóként könyvtárban ülnék, más típusú, de jóval elmélyültebb intellektuális tevékenységet folytathatnék. Mégis itt dolgozom, mert látok feladatot. A nagy kérdés az, lesz-e Magyarországon polgári alternatíva. Ha lesz, kikből fog állni, milyen lesz az ideológiai, intellektuális arculata? Képes lesz-e korszerűen cselekedni? Lesz-e megoldási javaslata 1998-ra? Ez nagyon izgalmas kérdés, politikailag és intellektuálisan is vonzó feladat. Emellett kaptam egy másik munkaterületet is: az európai integrációs ügyekkel foglalkozó parlamenti bizottság elnökeként valóban az ország sorskérdéseivel kell foglalkoznunk. Váratlanul nagyon kedvezően változtak meg a nemzetközi körülmények. Óriási léptekkel lehet előrehaladni, és bár a mostani kormány még nem tud aláírni integrációs szerződéseket a teljes jogú EU-tagságról, a következő feltehetőleg már igen. Van egy terület, ahol ellenzéki politikusként a nemzeti érdekeket kell képviselnem. Ez nagyon vonz, és bízom benne, hogy tudok valamit lendíteni a folyamaton az elkövetkező négy évben. Feltevé, hogy sem az ország, sem az én életemben nem következnek be rendkívüli események. ■